

ВЛАСНА НАЗВА У СИСТЕМІ ВТОРИННОЇ КОМПОЗИЦІЙНО ЗУМОВЛЕНОЇ НОМІНАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

духовний компонент пізнання [електронний ресурс] / Лариса Ігнатова // *Філософія творчості*. – С. 238 – 247. http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/MuzS/2010_6/statti/25-ignatova.pdf

8. Маритен Ж. *Творческая интуиция в искусстве и поэзии* / Жак Маритен; [пер. с фр.: В.П. Гайдамака]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЕН), Книга света / редкл.: Л.В. Скворцов(пред) [и др.], 2004. – С. 112.

9. Платон. *Сочинения в 3-х томах* / Платон [под ред. В.Ф. Асмуса и А.Ф. Лосева]. – М.: Мысль, 1968. – 468 с.

10. Сисоева С. *Основы педагогической творчості: Підручник* / Світлана Сисоева. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.

11. Сидоренко О.П. *Філософія* [електронний ресурс] / О.П. Сидоренко // *філософська концепція творчості*:

http://pidruchniki.com.ua/10611207/filosofiya/tvorchist_piznanni_diyalnosti_naukove_peredbachennya

Стаття надійшла до редакції 19.03.2012

УДК 821.111 – 995:811.111'38

Оксана Сенюта, викладач практики англійської мови

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВЛАСНА НАЗВА У СИСТЕМІ ВТОРИННОЇ КОМПОЗИЦІЙНО ЗУМОВЛЕНОЇ НОМІНАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Стаття присвячена особливостям функціонування власної назви у системі номінації персонажів. Особливу увагу зосереджено на аналізі стилістичної функції власної назви, що проявляється у контекстуальних зв'язках, які збагачують ім'я додатковими емоційно-експресивними відтінками.

Ключові слова: вторинна номінація, власна назва, антономазія, художній текст.

Лит. 8.

Сучасні тенденції розвитку лінгвістики визначили необхідність даного дослідження, **мета** якого полягає у встановленні специфіки функціонування власної назви у системі вторинної номінації персонажів на різних рівнях художнього тексту та у визначенні її комунікативно-прагматичних стратегій.

Об'єктом дослідження виступає власна назва персонажа художнього тексту, що мотивована його ознаками та викликає у читача відповідні емоційні та логічні асоціації.

Актуальність дослідження зумовлено загальною тенденцією сучасних наукових пошуків до вивчення мовних одиниць у процесі комунікації, зокрема особливостей мовленнєвої взаємодії учасників комунікації в особах автора художнього тексту та читача. Важливим вербальним виявом такої комунікації є авторська номінація персонажів.

Загальна антропоцентричність змісту художнього тексту зумовлює ключову роль власної назви для формування його смислового аспекту. Як зазначає В.О. Лукін: “У художньому тексті власні назви є константами того особливого світу, який створюється автором у самому тексті, їхня повторюваність часто виступає показником специфіки тексту, як у формальному, так і в змістовому плані” [6, 32].

Різноманітні форми номінації дійових осіб

зумовлюються причинами екстралінгвістичного характеру. На думку дослідників М.І. Горелікової та Д.М. Магомедової [4, 58 – 59], тематичні поля позначення персонажів художнього тексту реалізуються за допомогою послідовностей однооб'єктних та різнооб'єктних номінацій, до складу яких входять власні та загальні назви, займенники, описові конструкції.

У плані вираження однооб'єктна власна назва може залишатися сталою або змінюватися (неваріативна – варіативна власна назва). За умов нейтральності імені, до нього може приєднуватись додаткове ім'я-характеристика. За дистрибуцією у тексті можна виділити наскрізну власну назву, яка вживається впродовж усього тексту, та локальну, що фігурує лише у певній частині тексту. Висока частотність вживання власних назв – показник їх важливості для семантичного плану тексту, одноразовість вживання актуалізує важливість авторської оцінки.

Офіційний стиль найменування передбачає наявність власне імені та прізвища. Проте з переходом до неофіційної сфери комунікації залишається лише або прізвище, або ім'я, яке подекуди піддається еліпсу чи Демінутивній деривації (*Ellen Goodrich – Ellen (J. Cheever “POS” – (3); Minta – Midge (Z. Sherburn “ML”) – (12).*

Стилістична маркованість власної назви

ВЛАСНА НАЗВА У СИСТЕМІ ВТОРИННОЇ КОМПОЗИЦІЙНО ЗУМОВЛЕНОЇ НОМІНАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

персонажа художнього тексту поєднується з прагматичною характеристикою, що зумовлено взаємодією учасників комунікації. Обраний варіант імені передає авторське емоційне ставлення до об'єкта найменування, а також характер особистих стосунків та взаємин персонажів і визначається ситуацією та умовами спілкування.

Як правило, власні назви не містять семантичних ознак, які можуть виступати характеристикою номінованого об'єкта. Власні назви належать до класу назв, які не володіють смисловою структурою та референційним значенням у плані мови. Вони лише виконують номінативно-розпізнавальну функцію індексальних знаків, які, ніяк не характеризуючи позначуване, виступають "ідеальними ідентифікаторами" [3, 1; 7, 8]. Проте існує значна група власних назв, які, поряд з номінативно-розпізнавальною, виконують також прагматичну функцію, тобто використовуються як засіб вираження емоційно-оцінних значень. Йдеться про випадки антономазії – так звані промовляючі назви. Так, в оповіданні Ф.О'Коннор "Життя, яке ви рятуєте, може виявитись вашим" (F.O'Connor "LSYO" – (4) мати називає свою дочку *Sugarbaby*, підкреслюючи свою любов до неї та бажання видати її заміж. Дівчинка-підліток отримує номінацію *Squeaky* через особливості голосу та *Mercury*, оскільки швидко бігає (Т. Бамбара "Раймондовий забіг", Т. *Bambara "RR"* – (2). В оповіданні З. Шербурн "Від мами ... з любов'ю" (Z. *Sherburn "ML"* – (12) чоловік називає свою дружину *Sally-Sit-by-the-Fire*, наголошуючи на тому, що вона полюбить грітися біля вогню.

Саме яскраво виражена характеризує функція та особливості мотивування відрізняють власні назви художнього тексту від власних назв, які використовуються у реальних мовленнєвих ситуаціях. З іншого боку, емоційно-оцінні значення, які властиві промовляючим назвам, зумовлені змістом попереднього тексту і є відображенням авторського ставлення до номінованого персонажа, що дозволяє їм слугувати орієнтиром для читача. Промовляючі назви визначають функції персонажів-носіїв, характеризують персонажів додатково, розкривають читачеві їх внутрішній світ, характер, наміри, що видно з наведених нижче прикладів: *Squeaky*, *Mercury* (Т. *Bambara "RR"* – (2); *Mr. Greenleaf*, *Mrs. May* (FLO'Connor "G" – (5) *Sound* (W.H. *Armstrong "S"* – (1); *Mr. Thornhill* (J. *Cheever "POS"* – (3). Промовляючим стає ім'я головного персонажа оповідання Ф.О'Коннор "Життя, яке ви рятуєте, може виявитись вашим" (F.O'Connor

"LSYO" – (4) *Mr. Shiftlet*. Цей персонаж у творі є уособленням підлості, оскільки він обманює стару жінку та німу дівчину.

Мотивації промовляючих назв у художньому тексті є різноманітними за своєю природою. Вони можуть бути автобіографічними, символічними, пов'язаними з певними культурно-історичними традиціями, але майже завжди вони зумовлені наміром автора характеризувати їх носіїв. Наприклад: *Four tables away sat alone a tall, slender man, about thirty, with thoughtful, melancholy eyes, a Van Dyke beard and peculiar white, thin hands. ... That man was Cortlandt Van Duyckink, a man worth eighty millions, who inherited and held a sacred seat in the exclusive inner circle of society* – O'Henry "ST", P. 161 – (7). Власна назва персонажа у наведеному прикладі свідчить про те, що він є досить відомою та поважною особою у своєму колі.

В основі антономазії лежить взаємодія між логічним та називним значеннями слова. І.В. Трищенко класифікує антономазію в номінаціях за такими параметрами:

- 1) вид переносу (метафоричний чи метонімічний);
- 2) характер функціонування назви (власної як загальної чи загальної як власної);
- 3) тип ознаки, що лежить в основі переносу (постійна чи тимчасова).

При метафоричному використанні власної назви відбувається перенос найменування з об'єкта первинної номінації на об'єкт вторинної номінації на основі спільної ознаки, яка може займати як головне, так і другорядне місце у семантичній структурі вихідної назви. За ступенем відомості денотата назви розрізняють як імена-символи певних якостей (Отелло – ревнощів; Даліла – підступності), так і оказіональні номінації. Наприклад:

After the round Burke, the Kid's sponge, spongeholder, pal, mentor and Grand Vizier, drew him out to the bootback stand at the saloon corner ... – O'Henry "GP", P. 174 – (10).

Антономазія *Grand Vizier* є останнім компонентом низки вторинних найменувань персонажа *Burke*. Завершуючи послідовність номінацій, антономазія характеризує *Burke* як особу вищого рангу, наставника.

До групи антономазій, утворених за допомогою метонімічного переносу, входять назви, пов'язані із зовнішнім виглядом та внутрішнім світом персонажа. Наприклад:

Haylocks swung his valise across the bar – O'Henry "PP", P. 288 – (11). У наведеному прикладі персонаж отримує номінацію з огляду

ВЛАСНА НАЗВА У СИСТЕМІ ВТОРИННОЇ КОМПОЗИЦІЙНО ЗУМОВЛЕНОЇ НОМІНАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

на характерну рису його зовнішності, а саме: колір волосся.

На особливу увагу заслуговує група номінацій-антономазій, представлених словосполученнями зі словами-титлами: Mr., Mrs., Miss. У мові такі словосполучення є нейтральними, проте в художньому тексті вони переосмислюються, втрачають свою нейтральність і набувають позитивних чи негативних конотацій, вживаються іронічно чи саркастично, створюють гумористичний ефект. Це відбувається за рахунок дії принципу нездійсненого передбачення: за словом-титлом слідує не прізвище особи, а переосмислене слово чи словосполучення, що відображає певну рису характеру адресата, його манеру поведінки, рід занять, походження (*Miss Slyboots, Mr. Tenderfoot, Miss Quicksilver*). Такі словосполучення, як правило, зумовлені комунікативною ситуацією: вони рідко стають постійними найменуваннями персонажів упродовж усього тексту. Наприклад:

"You can 't buy me, Mr. Buyer, "said Miss Asher, "if you had a hundred million" – O'Henry "BCC", P. 135 – (6).

Mr. Texas Man, don 't you think a little wine would make this dinner a little less dry? – O'Henry "BCC", P. 136 – (6).

I went up to Mr. Fly-cop and inquired about the case – O Henry "GP", P. 177 – (10).

Well, Mr. Man, three days of that house-keeping was plenty for me –O'Henry "GP", P. 535 – (10).

I'm Mr. Nobody: and I've got a story to tell you – O'Henry "HF", P. 640 – (9).

Антономазійні номінації вживаються не лише для позначення дійових осіб художнього тексту. Особливого значення набуває образна характеристика персонажа, вираження суб'єктивного ставлення письменника до героя. У семантичній структурі номінацій-антономазій оцінність щільно пов'язана з емоційністю. Експресивність антономазій виникає в результаті поєднання метафоричної чи метонімічної образності та емоційно-оцінного забарвлення, вона посилюється, за спостереженнями І.В. Трищенко, завдяки нейтралізації таких фундаментальних опозицій, як: чоловічий рід – жіночий рід; людина – тварина; високий – низький соціальний статус. Прикладом нейтралізації опозиції жива – нежива істота може слугувати наступна антономазійна номінація, експресивність якої посилюється вживанням у позиції звертання:

Ain't you getting to be awful, Miss Slyboots! – O'Henry "BDT", P. 83 – (8).

Висновки. Отже, власна назва у системі вторинної композиційно зумовленої номінації дійових осіб використовується автором

художнього тексту як компактний засіб оцінної реакції на ситуацію спілкування та її окремі складові, а саме: на дії персонажа, риси його зовнішності, на певний стан персонажа в його зовнішніх проявах, на висловлювання персонажа і подану в них інформацію стосовно його інтенцій, на тональність висловлювання, манеру мови персонажа тощо.

Антономазія – лише один зі стилістичних прийомів, які використовуються при вторинному позначенні персонажа. Дослідження показало, що модифікація первинного позначення у вторинному найменуванні виступає одним із важливих стилістичних засобів.

1. Амирова Т.А., Ольховиков Б.А., Рождественский Ю.В. *Очерки по истории лингвистики.* – М.: Наука, 1977. – С. 86 – 128.

2. Арутюнова Н.Д. *Номинация и текст // Языковая номинация. Виды наименований / Под ред. Б.А. Серебренникова.* – М.: Наука, 1977. – С. 304 – 357.

3. Бублейник Л.В. *Особенности художественного мовлення: Навчальний посібник зі спецкурсу.* – Луцьк: Вежа, 2000. – 179 с.

4. Гореликова М.И., Магомедова Д.М. *Лингвистический анализ художественного текста.* – М.: Русский язык, 1989. – 152 с.

5. Зорівчак Р.П. *Семантична структура словесного образу: до методології перекладознавчого аналізу // Іноземна філологія.* – 1999. – Вип. 111. – С. 218 – 224.

6. Лотман Ю.М. *Семиотика культуры и понятие текста // Структура и семиотика художественного текста. Труды по знаковым системам: Уч. зап. – Тарту: Изд-во Тартус. Гос. Ун-та.* – 1981. – Вып. 515. – С. 3 – 7.

7. Мигирин Н.И. *Типы номинации для обозначения статуса лица в современном русском языке.* – Кишинев: Штиинца, 1980. – 91 с.

8. *Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистика текста.* – М: Прогресс, 1978. – Вып. 8. – 479 с.

Список скорочень використаної літератури

1. *Armstrong W.H. Sounder – [S].*
2. *Barbara T. Raymond's Run – [RR].*
3. *Cheever J. Pleasures of Solitude – [POS].*
4. *O'Connor Fl. The Life You Save May Be Your Own – [LSYO].*
5. *O'Connor Fl. Greenleaf – [G].*
6. *O'Henry. The Buyer Of Cactus City – [SCC].*
7. *O'Henry. The Social Triangle – [ST].*
8. *O'Henry. The Brief Debut Of Tildy – [BDT].*
9. *O'Henry. Ghost Of a Chance – [GC].*
10. *O'Henry. The Guilty Party – [GP].*
11. *O'Henry. The Port and the Peasant – [PP].*
12. *Sherburn Z. From Mother...with Love – [ML].*

Стаття надійшла до редакції 06.02.2012